

Dünya türk dili ailəsi

Prezident İlham Əliyev: "Türk dünyası 200 milyondan çox insanın yaşadığı geniş bir coğrafiyanı əhatə edir"

Müsəvir dünyada türk birliyi qlobal gücə əvərilib və türkdilli dövlətlərin mövcud six əlaqələri əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsinə müsbət təsiri göstərəcəkdir. Qeyd edək ki, bu gün türkdilli ölkələrin siyasi fəaliyyəti dünya siyasetinin gündəliyinin müəyyən edilməsinə getdikcə daha çox təsir göstərir. Türkəlli dövlətlər arasında səmərəli, etibarlı siyasi dialoq qurulub, bütün sahələrdə hərtərəfli əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir. Türkəlli ölkələrin vahid platformada birləşməsi bu ölkələr arasında siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə əməkdaşlığın yüksələn xətlə inkişafına təkandır.

UNESCO-nun 3 noyabr 2025-ci il tarixində Səmərqənddə keçirilmiş 43-cü Ümumi Konfransı zamanı 15 dekabr günü Dünya Türk Dili Ailəsi Günü kimi elan edilib. Bu mühüm qərar, Türk dilinin qədim köklərini və ümuməşəri dəyərlərini özündə ifadə edir. Mədəni və dil müxtəlifliyinin qorunmasına həsr olunmuş ən aparıcı institut olan UNESCO çərçivəsində bu günün elan edilmesi, eyni zamanda Türk Dünyasının yüksələn kimliyinin, dəyərlərinin və bu günkü qlobal sehnədə artan rolunun da təsdiqidir.

Üyedək ki, bütün dövrlərdə dünya dilləri çox az sayda olub. Zaman keçdikcə bu dillər arasında bölünmə getmiş, bir dildən onlarla yeni dil formalaşmış və formalasalanlarında her birindən sonralar yenə başqa dillər əmələ gəlmüşdür. Bu gün dünyada 3500-dən çox dil var. Bu tərəmə prosesi ilə yanaşı, həm də onlarla dil ölmüşdür. Qədim ulu türk dili şaxələrə ayrılır. Beləki, Oğuz dili, Qırçıq dili, Qarluq dili, Sibir dili, Çuvəş dili, Saxa (yakut dili) dili.

Oğuz dilindən — Azərbaycan, Qaqauz, Türkmen və Türkiye türkcəsidir. Mənbələrə istinəfən deyə bilərik ki, Avropadan Sibire və Çinə qədər uzanan ərazidə ana dili olaraq 180 milyon insan tərəfindən, ikinci dil olaraq danışanlar da sayılarsa təxminən 250 milyon insan tərəfindən danışan, 40 ayrı yazı dilinə bölünən, qədim tarixə malik olan bir dil — Türk dilləri vardır. Türk dilləri Altay dilləri ailəsinə aiddir. Ən çox danışan Türk dili-Türkən Türkçəsidir. Daha sonra Azərcə, Özbəkcə, Uygurca, Kazakca və Tatarca gəlir. Türk dilləri ailəsi kinetik əlamətlər əsasında təsnif edilən ən böyük dil ailələrindən biridir. Bu dil ailəsinde 23-dən çox dil vardır. Bu dillər çox ətraflı tədqiq edilmişdir.

Başqa dil ailələrində olduğu kimi, türk dilləri ailəsinə daxil edilən dillər də bir-birinə leksik, morfoloji və sintaktik cəhətdən çox yaxındır. Qohum dillərdəki belə yaxın və

oxşar cəhətlər bunların bir ana dildən ayrılib inkişaf etdiklərini göstərir. Türk dilləri ailəsinə daxil olan dillər bir-birinə yaxınlıq etibarilə başqa dil ailələrindən seçilir. Belə ki, bu ailəyə daxil olan dillər bir-birindən çox az fərqlənir. Məsələn, Hind-Aropa dillərini götürək. Buraya həm rus, həm də erməni dili daxildir. Məlum olduğu üzrə bunlar arasındakı fərq çox böyükdür.

"Azərbaycan həmişə türk dünyasının six birləşməsinə öz töhfəsini verib"

Azərbaycanın bölgədə sülhün bərpası prosesində irəli sürdüyü tekliflər və təşəbbüsler ister region ölkəleri, isterse də dünya dövlətləri, elecə də beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilməkdədir. Bu isə Azərbaycanın dünyadan müxtəlif qitələrində olan ölkələrlə əlaqələrinin müsbət dinamikada inkişafında mühüm rol oynayır. Mövcud münasibətlərin inkişafına nəzər salsaq görərik ki, Azərbaycan ilə türk dövlətləri arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətləri yüksələn bir xətlə inkişafdadır və münasibətlər strateji əməkdaşlıq səviyyəsindədir. Bu möhkəm dostluq üzərində qurulub. Ölkələr arasında ikiterəflı münasibətlərin inkişafında dövlət başçılarının səfərləri xüsusilə böyük əhəmiyyətə malikdir. Türk dövlətləri və xalqları arasında siyasi-mədəni bağların möhkəmləndirilməsi yaşadığımız dövrde yeni məhəleyə yüksəlib. Azərbaycan türk dövlətləri ilə konstruktiv tərəfdəşlik münasibətlərinin qurulması ölkəmizin xarici siyasetinin prioritət istiqamətlərindən biridir. Müsəvir dünyamızda türk dövlətləri arasında qurulan əməkdaşlıq daha da güclənib və yeni, daha düşünülmüş, praqmatik mərhələsinə start verilib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışlarının birində bildirdiyi kimi, "Azərbaycan həmişə türk dünyasının six birləşməsinə öz töhfəsini verib və bundan sonra da türk dünyasının birliyi amallarına sadiq galacaq. 2009-cu ildə Naxçıvan Zirvə Görüşündə başlayaraq təşkilatımız böyük inkişaf yolu keçmişdir". Naxçıvan Sazişinə əsasən, müəyyən edilmiş əsas fəaliyyət məqsədləri və vəzifələri, tərəflər arasında qarşılıqlı etimadın möhkəmləndirilməsi, regionda və dünyada sülhün bərqərar edilməsi, xarici siyaset məsələlərinə ortaş yanaşmanın təşviq edilməsi, beynəlxalq terrorizm, ortaş maraş kəsb edən bütün sahələrdə regional və ikiterəflı əməkdaşlığın gücləndirilməsi və s. məsələlərə önem verilir. Naxçıvan sazişinin imzalanmasından keçən dövr ərizində görülən işlər, qarşılıqlı səfərlər türk dövlətləri arasında integrasiyanı dərinləşdirmək üçün səmərəli plat-

formaya əvərilib.

"BİZ HAMIMIZ ƏNƏNƏVİ DƏYƏRLƏR ÜZƏRİNDE ÖLKƏLƏRİMİZİ İNKİŞAF ETDİRİRİK"

Türkəlli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşünü xüsusilə qeyd etməliyik. Qəbul olunan tarixi qərarlarla yadda qaldı. Zirvə görüşündə Türkəlli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının adının "Türk Dövlətləri Təşkilatı"na dəyişdirilməsi haqqında Qərar, Türkmenistana Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi statusunun verilməsi haqqında Qərar, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Türk Dünyasının Ali Ordeni" ilə təltif edilməsi haqqında Qərar, Türk Şurası VIII Zirvə Görüşünün Beyannamesi, "Türk dünyasına baxış – 2040" sənədinin qəbulu ilə bağlı Qərar, "Türk dünyasının birliyinə verdiyi töhfələrə görə" Türk Dövlətləri Təşkilatının Əlişir Nəvai adına Beynəlxalq Mükafatı haqqında Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi status haqqında qaydalara dair Qərar və digər qərarların imzalanması tarixi hadisə olaraq əhəmiyyət daşıyır. Cənab Prezident Türkəlli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşünün tarixi əhəmiyyətinə toxunaraq bildirib ki, biz Şuramızı təşkilata çeviririk və bu təşkilatın çox gözəl gələcəyi var: "Çünki bu təşkilatın təməlində təbii müttəfiqlər yerləşir və həm tarix, həm mədəniyyət, həm bizim ənənələrimiz, bizim adət-ənənələrimiz, bax, bu, birliliyi diktə edir.

Eyni zamanda, indiki dünyada təhlükələr hər ay, hər il yaranır və əfsuslar olsun ki, dünyadan aparıcı ölkələri bu təhlükələrə qarşı düzgün addımlar ata bilmirlər və əminəm ki, Türk Dövlətləri Təşkilatının təkcə ölkələrimiz, xalqlarımız üçün deyil, dünya üçün önəmi bundan sonra da artacaq. Çünkü bizim işbirliyimiz səmimimdir, biz hamımız qardaş, bir-birimizə qardaş deyirik, biz hamımız ənənəvi dəyərlər üzərində ölkələrimizi inkişaf etdiririk".

Bütün bu layihələr qədim İpək Yolunun bərpası və türk əməkdaşlığı çərçivəsində ticarət və sərməye əməkdaşlığının gələcək inkişafi məqsədi ilə həyata keçirilib. Türkəlli dövlətlərərəsi irimiqyaslı infrastruktur layihələri də reallaşdırılıb və bu davamlıdır. Hazırda bir sıra böyükmiqyaslı layihələr həyata keçirilməkdədir. Əlbəttə ki, bütün bunlar türk dünyasını vahid bir məslək ətrafında birləşdiyinin təcəssümüdür.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

www.sesqazeti.az